

## **СТАНОВИЩЕ**

**от проф. д-р Юлияна Крумова Маринова, дм**

за представения дисертационен труд

**„Възможности за оптимизиране на грижите за деца в ранна детска възраст в България“**

**от ас. Соня Валериева Неделчева**

докторант в редовна форма на обучение по докторска програма **„Управление на общественото здраве“** (зачислена със заповед № Р-109-40/15.01.2018 г.), професионално направление 7.4 „Обществено здраве“, област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт

Настоящото становище представям в качеството си на член на Научното жури, назначено със Заповед № Р 109-17/23.01.2024 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна въз основа на решение на Академичния съвет на Медицински университет – „Проф. д-р Параскев Стоянов“ (Протокол №1/29.01.2024 г.) за оценяване на дисертационния труд на Соня Валериева Неделчева - докторант в редовна форма на обучение - катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, ФОЗ, МУ - гр. Варна с научен ръководител проф. д-р Клара Георгиева Докова, д.м. Становището е изработено на базата на представените **документи** по процедурата, които са в пълно съответствие с изискванията и са отлично подредени.

**Кариерен профил на докторанта:** Соня Валериева Неделчева е родена през 1989 г. в гр. Варна. През 2012 г. се дипломира с ОКС „Бакалавър“, по специалност „Здравен мениджмънт“ и през 2013 г. – ОКС „Магистър“ по същата специалност от Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

В периода 2013/2021 г. заема длъжност „Експерт качество и акредитация“ в Медицински университет – Варна. От 2017 г. и понастоящем заема академична длъжност асистент в катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, ФОЗ към Медицинския университет – Варна. Владее отлично и ползва в работата си английски език – ниво B2.

**Общо описание на дисертационния труд:** Дисертационният труд съдържа 190 страници, структуриран в четири основни глави, онагледен с 13 таблици и 13 фигури. Приложенията са 2 – приложените инструменти в собствените емпирични проучвания. Библиографската справка включва 218 литературни източници, от които 81 са на кирилица и 137 на латиница.

**Актуалност и значимост на темата на дисертационния труд:** „**Възможности за оптимизиране на грижите за деца в ранна детска възраст в България**“ - дисертационният труд фокусира върху изследване на проблеми, свързани с медико-социалните грижи за деца в ранна детска възраст (РДВ) в Р. България. Соня Неделчева аргументира актуалността на темата още във **въведението**: научните изследвания потвърждават, че пълноценните грижи в периода на ранното детство имат пряко отражение върху здравето и благополучието през целия живот; здравето на децата е водещ приоритет на Световната здравна организация (СЗО) и ЮНЕСКО, то е застъпено в четири от Глобалните цели за устойчиво развитие до 2030 година на Организацията на обединените нации (ООН); променящият се облик на заболяемостта в детска възраст поставя предизвикателство пред здравните системи да отговорят на комплексните потребности на семействата с деца в РДВ; подкрепата за родителството е призната като приоритет в политиките за пълноценните грижи за деца.

**Глава първа. Литературен обзор** е написан от Соня Неделчева на 34 страници, структуриран в 4 раздела: 1. Водещи здравни и социални проблеми в детската възраст в България; 2. Преглед на организацията на здравни услуги за деца в Европа; 3. Методологични аспекти в изучаването на здравните грижи за деца; 4. Обобщение и изводи от литературния обзор. Използваните литературни източници представляват научни публикации на български и чуждестранни изследователи и значими национални и международни документи, цитирани

добросъвестно от докторанта. Обзорът е написан на ясен и достъпен език и отразява задълбочено познание на обсъжданите проблеми и умело боравене с научната терминология. От начина на представяне на литературния обзор е видно умението на автора аналитично да представя научна информация и да аргументира актуалността и значимостта на темата на дисертацията, както и подхода на собственото научно изследване.

**Глава втора. Цел, задачи, материал и методи:** представени са прецизно на 12 страници от дисертационния труд. **Целта** е *„е да се проучат възможностите за оптимизиране на медико-социалните услуги, предоставяни от здравната система в България за семействата с деца до 7-годишна възраст, чрез оценка на съответствието с техните потребности“*. Изследователските **задачи** са представени в 4 пункта, пряко свързани с постигането на целта, ясно формулирани, както следва: 1. Да се направи исторически преглед на развитието на медико-социалните грижи за деца в РДВ в България; 2. Да се направи преглед на съвременните медико-социални грижи за деца в РДВ в Европа; 3. Да се проучи потребността от подкрепа на семействата с деца до 7 години и удовлетвореността им от грижите, предоставяни от българската здравна система; 4. Да се разкрият непосредствените здравни потребности на семействата с деца до 7 години от съществуващата организация на медико-социалните грижи в България. Пряко свързано с поставените задачи са формулирани **4 хипотези** в научното изследване. Следва последователно и задълбочено описание на приложените в научното изследване **материал и методология**. Същите са ясно обосновани и адекватни, съответно на поставените цел и задачи и са описани подробно в **2 раздела: 1. Теоретични проучвания; 2. Собствени емпирични проучвания**. Теоретичните проучвания включват 2 части: 1. Исторически преглед на развитието и организацията на здравната помощ за деца в България от Освобождението до 2022 г.; 2. Описателен обзор на организацията на здравни услуги за деца в Европа. В теоретичните проучвания е приложен исторически и документален метод, представени задълбочено от докторанта. Собствените емпирични проучвания включват 2 части: 1. Структурирано анкетно проучване сред родители на деца до 7-годишна възраст в България относно удовлетвореността им от профилактичните и медицински грижи за деца; 2.

Качествено проучване на преживяванията от срещите със здравната система на семейства с деца с различни здравни проблеми. **Инструментарий:** В собствените емпирични проучвания, посочени по-горе, докторантът прилага адекватен, собствено разработен инструментариум, който представя задълбочено и с вещина. 1. Подробно е описан приложеният инструмент на анкетното проучване относно удовлетвореността на родителите от профилактичните и специализираните медицински грижи за деца до 7-годишна възраст. Инструментът оценява 6 основни характеристики на извънболничната медицинска помощ за деца: (1)достъп до грижи; (2)продължителност/непрекъснатост на грижите; (3)координация; (4)всеобхватност на грижите; (5)качество; (6)равенство в достъпа и използването на здравните услуги. Всяка от характеристиките е операционализирана в елементи, съответни на работния модел на проекта на Европейския съюз „Models of child health appraised” (МОСНА), представени подробно от докторанта. Крайният вариант на онлайн въпросника съдържа общо 49 въпроса, структурирани в 9 теми, описани подробно в тази част на дисертационния труд. Представени са стратегиите за онлайн разпространението на въпросника, достигнал до минимум 1200 потенциални респонденти. Върнати са 415 попълнени анкетни карти, от които включени в анализите са 413. Проучването е одобрено от Комисията за етика на научните изследвания на МУ – Варна. Добросъвестно са представени статистическите методи за анализ на данните от количественото проучване. Статистическият анализ е осъществен чрез IBM SPSS v. 23. 2. В качествено проучване с цел да се разкрият непосредствените здравни потребности на семейства с деца в РДВ с различни здравни проблеми, е приложен метод на дълбочинно интервю като най-подходящ за изучаване на личните преживявания, емоции и чувства. Тематичният план на приложения за целта инструмент включва 5 основни теми: 1.достъп до необходимите здравни услуги; 2.мисли, чувства, преживявания при срещите със здравната система; 3.комуникация на родителите с лекарите, медицинските специалисти и другите професионалисти, които се грижат за здравето на детето; 4.координация между различните медицински и други професионалисти; 5.предложения за промени за постигане на по-високо качество на здравните услуги. Проведени са 9 дълбочинни интервюта – 8 майки и 1 баща. Собствените инструменти в научното проучване са

приложени към дисертационния труд. **Обобщено:** Избраният подход, съчетаващ количествен и качествен анализ в собственото проучване, позволява да се постигне поставената цел чрез получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Приложената методология е описана от Соня Неделчева в детайли, с вещина, графическо онагледяване, изключително умело.

**Глава трета. Резултати.** Тази част от дисертацията обхваща 88 страници, прецизно подредена и онагледена, структурирана в три раздела, последователно на поставените цел и задачи: 1. Историческо развитие и организация на здравната помощ за деца в България; 2. Резултати от количественото проучване на удовлетвореността на родителите от профилактичните и медицински грижи за деца до 7-годишна възраст; 3. Резултати от качественото проучване във връзка с грижите за деца в РДВ. Разделите на резултатите изцяло кореспондират с поставените задачи в дисертационния труд. Всеки един от тях е изключително добре структуриран, резултатите са представени задълбочено, и отразяват уменията на Соня Неделчева да борави с данните от научното изследване, да прилага подходящите методи за анализ и да интерпретира задълбочено. **Обобщено:** Тази част от дисертационния труд заслужава особено внимание и висока оценка със своето адекватно структуриране, логическа обвързаност и последователност на представянето.

**Глава четвърта. Обсъждане, изводи, препоръки и приноси** съдържа 22 страници от дисертационния труд. Обсъждането обобщава ключовите резултати от собствените проучвания в контекста на съществуващите изследвания, обвързвайки ги с първоначално поставените задачи в 4 раздела: - Организация на здравната система в България за посрещане на потребностите от медико-социални услуги за семействата с деца в РДВ; - Съвременни европейски подходи за посрещане на потребностите от превантивни и хронични грижи за децата в РДВ и техните родители; - Оценка на организацията на грижите и нивото на посрещане на потребностите на децата в РДВ и техните родители от здравната система в България; - Преживявания от срещите със здравната система на семейства с деца с хронични здравословни проблеми и техните потребности. **Изводите** са представени в 7 пункта, умело формулирани и пряко свързани с изследователската цел и задачи. Соня Неделчева представя **препоръки** в

контекста на разкрития спектър от възможности за оптимизиране на здравните грижи за децата в РДВ в България в две основни направления: 1. По отношение на политиката за здравето на децата; 2. По отношение на организацията на услугите за деца в РДВ. **Приносите** са представени в две групи: **приноси с теоретико-познавателен характер** и **приноси с практико-приложен характер**. Приносите с теоретико-познавателен характер са сведени до 3: 1. Историческият преглед на развитието на медико-социалните грижи за деца в РДВ в България разкрива ролята на здравната политика и издигането на грижата за децата в обществено значим приоритет за постигане на позитивни за здравето резултати. 2. Прегледът на съвременните медико-социални грижи за деца в РДВ в Европа установява общите предизвикателства и подходи за посрещане на потребностите от превантивни и хронични грижи за децата и техните родители. 3. За анализа на резултатите от собствените емпирични проучвания е приложена утвърдена теоретична рамка (МОСНА), задаваща характеристиките на системата, които оценяват постигането на центрирана върху детето и семейството грижа. Приносите с практико-приложен характер са представени в 4 пункта с установени: 1. Различия в достъпа до здравните услуги за деца в РДВ в България според местоживееене, доходи и образование на родителите, които водят до неравенства в здравето на децата; 2. Необходимост от подобрене на организацията на профилактичната и грижата за деца с хронични заболявания в РДВ в България; 3. Потребност от по-пълноценна комуникация между родителите и медицинските професионалисти с цел по-активно включване на родителите в грижите, осигурявани от здравната система в България; 4. Неудовлетворени комплексни здравни потребности на семействата с деца в РДВ с хронични заболявания от съществуващата организация на медико-социалните грижи за деца в България.

**Публикации във връзка с дисертационния труд:** Във връзка с дисертационния труд Соня Неделчева представя **списък с пълнотекстови публикации**, свързани с дисертационния труд, съдържащ **три заглавия**, на всички от които е водещ автор в съавторство с научния ръководител.

**Автореферат:** Авторефератът е написан на 84 страници, структуриран е според изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

## ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научно-теоретични, методологични и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и **отговарят на всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на МУ - Варна. Представените материали и дисертационни резултати **напълно съответстват** на специфичните изисквания, приети във връзка с Правилника на МУ – Варна за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд показва, че докторантът Соня Валериева Неделчева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения и **демонстрира** качества за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Това ми дава основание убедено да дам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати, приноси и публикации.

**Предлагам** на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на **асистент Соня Валериева Неделчева** по докторска програма „**Управление на общественото здраве**“, професионално направление 7.4 „Обществено здраве“, област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт.

18.03.2024 г.

гр. Стара Загора

Изготвил становището:

проф. д-р Юлияна Крумова Маринова, дм

Заличено на основание чл. 5,  
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)  
2016/679